

LUND UNIVERSITY

Effektivast med konkurrens

Carlson, Benny

Published in:
Marknadsekonomisk tidskrift

1990

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Carlson, B. (1990). Effektivast med konkurrens. *Marknadsekonomisk tidskrift*, (3), 40.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

tid". Stegö hävdar att "någonstans kom arbetet av sig. 'Högern' klarade den ekonomiska debatten men inte den moraliska". Per Dahl säger att "det tycks vara omöjligt för de borgerliga krafterna att samla opinionen för sina alternativ. Vi tycks stå inför ett decennium av politisk danmarkisering och handlingsförlamning".

TÅLAMOD

Det vanliga bland övertygade, unga debattörer brukar vara stor otålighet och iver att snabbt omforma samhället efter den egna övertygelsen. Men *Tredje generationens* debattörer visar i stället prov på stor tålmodighet och förordar ett mycket långsiktigt opinionsarbete, som i första hand bör ta sig kulturella och allmänmänskliga uttryck snarare än traditionellt politiska.

Cecilia Stegö önskar att högern i Sverige, efter centraleuropeisk förebild, utvecklar en "antipolitisk" strategi där man ägnar sig åt att publicera brev och skriva essäer. Uddhammar skulle vilja

att några i den unga borgerlighetens litterära och konstnärliga begåvningsreserv ägnade sig åt meningsgestaltande konst i stället för att bli jurister, ingenjörer eller ekonomer.

Även om jag, till skillnad från Emil Uddhammar, inte tror att en förändrad inställning i meta-etiska frågor är en nödvändig förutsättning för att kunna förändra Sverige i frihetlig riktning (en uppfattning som jag uppenbarligen delar med Peter Olsson, se sid 77), innehåller hans uppsats intressanta reflektioner om kulturens betydelse i 1960- och -70-talens vänstervåg å ena sidan, och avsaknaden av ett mer omfattande kulturskapande under högvågens 80-tal å den andra sidan. (Jag tror dock att den nygamla vänsterns dominans framför allt i etermonopolet sedan slutet av 1960-talet har haft större betydelse, vilket knappast alls berörs i boken.)

Per Dahl för ett viktigt resonemang om att ledande politiker inte bara bör vara kunniga och ha en förmåga att hitta praktiska lösningar på aktuella problem, utan att de också – genom retorisk för- måga och personlig utstrålning – måste

kunna forma opinioner, visa ledarskap och ingjuta engagemang hos medborgarna. Stegö är inne på samma tema då hon skriver "borgerligheten vinner inga val utan att människor är stolta över sina borgerliga ideal".

Detta är bokens starka sida och den borde ha utvecklats mer. Framför allt Emil Uddhammars inlägg är ofta formulerat på ett så svårtillgängligt sätt att han förmodligen mer syftar till att imponera på läsekreten än att inspirera den. Så här formuleras hans slutsats:

"Den politiska borgerlighetens uppgift – och det är en uppgift som i en mening ligger utanför politiken – bör i stället vara att bidra till personlig teleologisk medvetenhet inom kulturen, att genom den meningsskapande kulturen söka gestalta ett kritiskt-etiskt medvetande i aristotelisk anda."

Kanske får vi vänta på den fjärde generationen innan vi får veta hur man egentligen skall kunna åstadkomma ett frihetligare Sverige.

Anders Johnson

Affärsresenärerna må tycka att det blir trängre på planen – men vanligt folk tjänar på en avreglering av flyget.

FOTO: PRESSENS BILD

Effektivast med konkurrens

Fil dr Benny Carlson, ekonomisk historiker vid universitetet i Lund, anmäler en nyutkommen bok om amerikansk avreglering och brittisk privatisering.

I stora delar av vår värld befinner sig staten på reträtt efter att i årtionden ha flyttat fram sina positioner. I väst anträd-

des återtagandet runt 1980 av regimerna Thatcher och Reagan. Lösenorden hette privatisering och avreglering. Nu finns

en utmärkt översikt av detta förlopp att tillgå i och med utgivningen av *The retreat of the state: deregulation and privatiza-*

Sagt & Tänkt

The ideas whose time has come are old, familiar, well-tested ones. (It is the new ideas whose time has passed.)

TIMOTHY GARTON ASH i WE THE PEOPLE

tion in the UK and US (Ann Arbor: University of Michigan press, 1989) av den brittiske ekonomiprofessorn Dennis Swann.

Offentlig företagsamhet och offentlig reglering av privat företagsamhet hänför sig oftast till områden där konkurrensen inte tycks fungera särskilt väl – det kan gälla förekomst av naturliga monopol, begränsat "naturligt" utrymme (t ex etern), risk för "mördande konkurrens". Storbritannien och USA har av tradition valt olika strategier för att komma till rätta med problemen på sådana områden. Storbritannien har haft omfattande offentlig företagsamhet och blygsam reglering, USA omfattande reglering och blygsam offentlig företagsamhet.

Den ekonomiska regleringen i USA har omfattat privata företag inom sektorerna energi, transporter, finansiella institutioner och kommunikationer. I Storbritannien har den omfattat privata och offentliga företag inom transporter, finansiella institutioner och etermedia samt auktorisation inom olika yrken.

Den offentliga företagsamheten har i USA omfattat post, flygplatser, hamnar, el, vatten och järnvägar. I Storbritannien omfattade den före andra världskriget gas, vatten, el, BBC och Londons transportnät. Efter kriget nationaliserade labourregeringen kol-, el- och gasindustrier, järnvägar, rederier, flyg, hotell och restauranger samt järn- och stålindustrin. I takt med de politiska maktavlösningarna ägde sedan vissa privatiseringar och nationaliseringar rum.

En studie av statens parallella reträtt i de båda länderna, som den Swann genomfört, visar lustigt nog mera på slående olikheter än på likheter. Med tanke på utgångslägena är det förstås naturligt att statens reträtt huvudsakligen tagit formen av avreglering i USA och privatisering i Storbritannien.

IDEOLOGISK NEUTRALITET

Avregleringen i USA har många tänkbara orsaker. Den kan ha haft sitt upphov i

Det är inte företagen som är i farozonen, utan produktionen i Sverige. Vi ser dagligen hur svenska företag lägger ut produktion.

ULF AF TROLLE i SvD

en reaktion på utbyggnaden av de sociala regleringarna (konsument- och miljöskydd etc), en trovärdighetskris för staten efter Vietnam och Watergate, akademisk granskning av effektiviteten i reglerade industrier, nedgång för gamla teorier om statens möjlighet att slå vakt om allmänintresset och uppgång för nya teorier om konkurrensens och marknadens livskraft, en växande konsumentrörelse (som vill se mera social och mindre ekonomisk reglering), problem med skenande inflation och stapplande tillväxt. Den amerikanska avregleringsrörelsen var i varje fall inte särskilt ideologiskt förblindad och skapade inga stora motsättningar mellan de politiska partierna.

I Storbritannien hade avregleringsrörelsen liknande karaktär och var i vissa fall en "domineffekt" av utvecklingen i USA. Men samtidigt ägde, som vi strax ska se, en brittisk "påreglering" rum.

Privatiseringsrörelsen i Storbritannien var mera ideologiskt betingad och skapade stora motsättningar mellan partierna. Enligt Swann har rörelsen sitt upphov i den batalj mellan de offentliganställda gruvarbetarna och den konservativa regeringen som slutade med att den senare förlorade valet 1974. Tidigare hade de konservativa i stort sett tolererat de nationaliserade industrierna. Nu lade de om kursen mot höger och tog ombord nya Hayek/Friedman-inspirerade doktriner.

Diagnosen löd: Nationen lider av överdoser av statsingripande, statsutgifter, fackföreningsmilans och inflation. Att motmedicinen skulle heta privatisering blev klart först sedan de konservativa kommit till makten 1979 och prövat på svårigheterna att få bukt med de offentliga industrierna och utgifterna. Privatisering kunde på en gång befria regeringen från besvärliga industrier, diciplina fackföreningarna, minska statens utgifter och öka dess inkomster.

I USA var privatiseringen mera en följd av budgetutvecklingen än av ideologin. Reagan ville öka försvarsutgifterna utan att höja skatterna. Samtidigt

krävde Gramm-Rudman-Hollings-lagen nedskärning av budgetunderskottet. Försäljning av offentliga företag blev ett sätt för staten att skaka fram pengar.

Vad kan då rent allmänt sägas om effekterna av statens återtag? Swanns slutsats är att avregleringen inte riktigt lyckats svara upp till förväntningarna, men att den lyckats bättre än privatiseringen. Skälet till att privatiseringen i Storbritannien inte medfört så stora ekonomiska vinster skulle närmast ligga i att Thatcher-regimen inte valt att förena den med en satsning på konkurrens.

Om man schematiserar olika privatiseringsstrategier i en matris av ägande- och marknadsformer kan det se ut så här:

	Offentligt ägande	Privat ägande
Monopol	I II	→
Konkurrens	III →	→

De mest gynnsamma ekonomiska effekterna tycks man – enligt teoretiska överväganden och empiriska studier – få av strategi II. Strategi III är näst bäst och Strategi I sämst. (En riktigt dålig strategi IV – från offentligt ägande/konkurrens till privat ägande/monopol – är tänkbar men föga sannolik). Det verkar alltså, resonerar Swann, som om marknads- och inte ägandeformen har störst betydelse för företagens beteende. Privatisering leder inte automatiskt till ökad effektivitet om det inte finns konkurrens.

KONKURRENS!

Britterna privatiserade hela monopol (telekommunikationer, gas, flygplatser, British Airways) och gjorde inga större försök – t ex genom att stycka upp bolagen – att skapa konkurrens. Följden blev att de privatiserade bolagen måste regleras. På så sätt motsvarades en reträtt av staten på ett frontavsnitt (ägande) av en framryckning på ett annat (kontroll). En orsak till det bristande intresset för konkurrens tycks ha varit önskan att få ut ett högt försäljningspris. Ett monopol skyddat av reglering betingar vid försäljning ett högre pris än flera konkurrerande företag.

Erfarenheterna från USA tyder också på att staten måste vara på sin vakt mot monopol tendenser om vinsterna av avregleringen inte ska gå förlorade. Den enkla slutsatsen man kan dra av Swanns bok är alltså att staten, om den slår till reträtt, måste välja en strategi som inte lämnar fältet fritt för privata monopol.

Benny Carlson